

קיץ 1931 בגרמניה. המדינה נתונה במשבר עמוק. מיליונים מחוסרי עבודה רשומים בלשכות העבודה. הבורגנות הליברלית והסוציאדמוקרטית נבוכות וחסרות מצפן. מעמד הפועלים מפולג: קומוניסטים וסוציאלידמוקרטים אינם מסוגלים לשתף פעולה ביניהם נגד סכנת הפאשיזם המתגברת. גדודי היטלר החומים הולכים מחיל אל חיל – הבורגנות הזעירה וחלק מהמובטלים נוהים אחריהם.

ובתוך הקלחת – יהדות גרמניה. היהדות המתבוללת ביותר בעולם, הקשורה באלפי נימים אל אדמת גרמניה ואשר נהנתה בתקופת השלטון הקצרה של הרפובליקה משוויון-זכויות מוחלט, הוזה באשליות. כבר כותבות ידי הנאצים "מנא תקל" אכזרי על הקיר; מתפרסמים מחקרים על המשבר הכלכלי של היהדות הגרמנית, הנובע מהרכבה הסוציאלי המיוחד; ואולם, רובה הגדול של יהדות גרמניה מקל בסכנה הנאצית ומאמין בשותפות הגורל היהודית-גרמנית. התנועה הציונית השפעתה ניכרת בעיקר בחוגי "יהודי המזרח" שהגיעו לגרמניה בדור האחרון. הנוער היהודי מופצל. יש הנוהים אחרי מפלגות הפועלים הגרמניות, יש המוסיפים להאמין בעתיד השותפות הגרמנית-יהודית ויש נוער הנוטה לציונות.

גרמניה היא מולדתה וצור-מחצבתה של תנועת הנוער הו פ ש י ת הספונטנית, שביטאה (בניגוד לתנועת הצופים, שהיא ארגון חינוכי "מלמעלה") את מחאת הנוער הבורגני נגד המיכאניזציה והאוטוקרטיות ואת השאיפה לחיי-נוערים חופשיים ועצמאיים.

בשלהי מלחמת העולם הראשונה נוצרה בגרמניה תנועת נוער יהודית אדירה, בצלמה ובדמותה של תנועת הנוער הגרמנית, ש בתוכנה היא ביטאה את הכורח ההיסטורי של עליית יהודי גרמניה לארץ ישראל. היתה זאת ה"בלאו וייס" (תכלת-לבן) שהכמיהה לעלייה היתה בה חזקה. ואולם, לא השכילו חבריה למצוא את הקשר עם המציאות הפועלית בארץ ועם הקיבוץ. מטרתה בארץ עוצבה בדמות "בתי המלאכה של הבלאו-ווייס", שמעולם לא הגיעו לכלל מימוש. כשלו העולים גרם להתפוררות התנועה. על הריסותיה קמה תנועת "קדימה", שהסתפקה בחינוך יהודי-לאומי, בלי לדגול בעלייה. השפעתה של "קדימה" היתה רבה בעיקר בחוגי הנוער היהודי, שהוריו היו עדיין בבחינת מהגרים מקרוב-באו. לעומתה, פעלה תנועת "קמרדן" (רעים) בחוגי "הגרמנים בני דת משה", אלה היהודים ה"ותיקים", שכפרו באופיה הלאומי של היהדות. תנועת "י.ו.ב." (יונג יידישר ואנדרבונד – ברית המשוטטים היהודים הצעירים) – היחידה שדגלה בחלוציות – הצטמצמה בחוג קטן ולא הצטיינה ברמתה החינוכית. אכן, ביהדות גרמניה ובנוער שלה שררה אותה מבוכה עצמה, שאיפיינה את המדינה בכללה. זה היה הרקע, שעליו הופיע ב-16 באוגוסט 1931 הסתדרות השומר הצעיר בגרמניה.

יסוד התנועה היה פרי העבודה המאומצת של שליחים, שפעלו בנוער המאורגן והשתדלו לקרבו אל רעיון התנועה, כמוצא יחיד ונכון מהמבוכה. נוצרו קשרים עם "קדימה", אך כאן התעוררו חוגים ציוניים כלליים ובכרית עם שליח ההסתדרות התריעו: "קומוניסטים עליך, 'קדימה'!" זו נבהלה ונסוגה. גדוד אחד של "קדימה", שנתפס לרעיון השומרי, בייחוד לאחר שהשתתף במושבות שומריות בחו"ל ועוד גדוד שעזב את "קדימה" לפני כן, הניחו את היסוד. עוד לפני יסוד הקן בברלין, הקימה חבורת צעירים יוצאי י.ו.ב. את הקן במאנהיים.

חיי השומר הצעיר בגרמניה לא היו קלים. לא בנקל התאחדו יוצאי התנועות השונות לשלימות אחת. שיטת החינוך הצופית נתקלה בהתנגדות ובאי-הבנה. החיים הפוליטיים בגרמניה התקרבו לנקודת הרתיחה ורק אחרי ויכוח קשה ומאומץ דחתה הוועידה הראשונה של התנועה, בקיץ 1932, את רעיון ההשתתפות של הבוגרים כיחידים במפלגות הפועלים הגרמניות (רעיון שהיה מקובל למדי בשכבת הבוגרים). החלטה זאת נבעה מהנחה יסודית, שהשתתפות החברים במלחמת המעמדות תגיע למימושה לאחר עלייתם ארצה, כשהם עצמם ייהפכו לבוני מעמד הפועלים היהודי. התנועה התרחבה והתגבשה, נוסדו קנים חדשים וקמה קבוצת הכשרה ראשונה. הופיעו גדודי צעירים ראשונים, שהינוכם היה רווי חוויה חלוצית ושומרית עמוקה. התקיימו מושבות חורף "להרחבת האופקים". ואולם, לא ניתן לתנועה זמן רב לפעולה ולהתבססות בנוער היהודי הגרמני. האסון שירד על ראש היהדות, בעלות היטלר לשלטון, מצאה בשלבי הסתערותה הראשונים. לפיכך לא נוצלו אפשרויות רבות.

ואולם, במסגרתה המצומצמת המשיכה התנועה את חיייה כהסתדרות שומרית. קבוצת הכשרה שניה יצאה לדניה ובאביב 1934 נוצר בארץ גרעין שומרי גרמני וקם הקיבוץ הגרמני "במפנה" (בכרכור), שעבר אחרי איחודו עם קיבוץ "במעלה" להתיישבות בדליה. השכבות הצעירות יותר עלו ארצה במסגרת "עליית הנוער" ומסביב לגרעינים תנועתיים אלה התלכדו גם נערים ונערות בודדים מיוצאי התנועה. מספר לא קטן של קיבוצינו ניבנה מהעלייה הזאת. לא מעטים מחברי התנועה הגיעו ארצה בעלייה ב' ועוד בשנת 1940 הצליחו אחרוני השומרים להיחלץ מארץ הנאצים ולהגיע ארצה.

מאז השתלטות הנאציזם ועד ימיה האחרונים היתה התנועה נתונה במצב של ליגליות-למחצה. פעולתה הארגונית המוסווית היתה חוקית ומוכרת על ידי השלטונות, אך מתחת לאפס נחוגו מסיבות אוקטובר והאחד במאי ולא הוזנח החינוך הסינתטי הציוני-סוציאליסטי. שומרים לא מעטים זכו להכיר את כותלי הסוהר הגרמני. בשנים הראשונות של השלטון הנאצי התרחבו שורות התנועה החלוצית בגרמניה. תנועתנו לא היוותה גורם מכריע

בתוך התנועה החלוצית, משום שלא הספיקה להתגבש וכן לא היו לה די אמצעים חומריים. אך היא עמדה בויכוח ציבורי רחב עם הנוער שהיה מושפע מהרפורמיזם היהודי והכללי כאחד. חבריה פעלו בסניפי "החלוץ" ובהשפעתם נוסד קיבוץ העלייה "משמר" של "סתם-חלוצים", שחבריו נקלטו במשקים שונים בארץ. באותה התקופה החלה התנועה לחדור לשורות יהדות "המערב" – זו שהיתה מושרשת מדורות באדמת גרמניה. בעת ובעונה אחת חלה התקרבות בין תנועתנו ובין תנועת ה"וורקלויטה" (יורשתה של ה"קמרדן", שפעלה בחוגי היהדות "המערבית").

הקשר עם התנועה העולמית קויים בשנים הטרופות של שלטון הנאציזם בצינורות שונים ובעיקר באמצעות התנועה השווייצית. התנועה בגרמניה לא הסתפקה ב"מרחב המחיה" שלה. משסופחה אוסטריה, בשנת 1938, יצאו שליחים מגרמניה לוינה, במטרה לארגן מחדש, בתנאי מחתרת, את התנועה באוסטריה והשליחים נשארו ופעלו שם עד שפרצה מלחמת העולם השנייה. גם יסוד תנועת השומר הצעיר באנגליה היה, במידה רבה, פועלם של יוצאי השומר הצעיר וה"וורלויטה" מגרמניה וגם בארצות דרום-אמריקה היו ביו היוזמים בייסודם של קנים ותנועות ארציות לא מעטים מיוצאי התנועה הגרמנית, שהיגרו עם הוריהם ביציאת היהודים הגדולה מגרמניה של היטלר. תנועת השומר הצעיר בגרמניה היתה פרי שאיחר להבשיל. בהיעדר כוח פנימי ועזרה ראויה מבחוץ, לא זכתה להיפך לתנועה החלוצית בה' הידיעה בגרמניה. אך פועלה הצנוע שנתן לקיבוץ הארצי מאות בונים ולוחמים נאמנים, ראוי לציון ולהערכה.